

ИСТОРИЈСКИ КАТИХИЗИС.

Одувек је настава у катихизису била тежак проблем за верску методологију. Нарочито у основној школи. Катихизис је сума правила и дефиниција, махом аналитичких, а то је за дечје схваћање и меморисање нешто најтеже. А стоји се опет непрестано на становишту да се катихизис мора обрадити и меморисати. У памети се најлакше одржава оно, што се научило у некој устаљеној форми. Увек се дуже задржи у меморији цитат на страном језику, него кад бисмо хтели да га меморисамо у своје језику у невезаној форми, својим речима. Зашто? — Јер је то устаљена формула, која се мора научити од речи до речи. Учење од речи до речи је теже, него својим речима, али се зато дуже задржава у памети. Ко је једанпут научио добро цитат *quid-quid agis, prudenter agas...*, запамтиће га вечито, или бар много дуже, него да га научи својим речима или у преводу — „Што год радиш, ради паметно...“ Зато се и формуле из катихизиса дуже памте и зато се и данданас тражи, да се катихизис с децом темељито изучи и меморира.

Но лако је нешто прописати, али треба то и извести. Шта нам каже пракса? Добићете одговор и од учитеља и од ученика, да је у целој елементарној настави од свих предмета најтежи катихизис. Учители се туже, да га је тешко с децом обрадити, јер је њихов капацитет још слаб за такве појмовне операције, а ученици се управо плаше наставе у катихизису. Нема сумње да је јадиковци учитељевој највише крив он сам, јер не ради методички. Методика је устанила правила, по којима се катихизис може много лакше и за децу разумљивије обрадити, а главно је правило, да се формуле катихизичне имају извести из реалне, конкретне подлоге, дакле из прича, у првом реду библијских, затим оних из читанке, па из живота, или најпосле из таквих које су од вас састављене. Кад се исприча прича, онда се она анализира, из ње се изводи поука и на основу те поуке даје се примена за живот. Прича је у томе случају конкретна подлога или пример, те смо тако добили основни скелет методичког рада: пример, правило (правило је она поука коју смо изводили из приче) и примена. Зато се напредан вероучитељ неће много мучити са катихизисом, нити ће га, ако ради по методи формуларних ступњева, радити редовито са свих пет прописаних ступњева, него ће,

будући је већ обрадио дотичну библијску причу, која служи као конкретна подлога методичној јединици из катихизиса, одмах прећи на извођење правила (поуке, дефиниције).

Но, оставимо на страну вероучитеља. Његово је, да се довије, како ће најуспешније и најлакше радити. Али је с друге стране непобитна чињеница да је катихизис за децу тежак, и ако га обрађује највештији вероучитељ по најмодернијим методичким принципима. Зашто? — Ни зашто друго, него само зато, што је ученику тешко учити систему. Систематска, прагматичка ствар највише убија интерес у деце и замара интелект. А наши су катихизиси, како код православне наставе, тако и код римокатоличке и протестантске сви систематски.

Зато је чудно данашњем методичару, да се на западу у римокатоличкој цркви и данас још води жилава и упорна борба око тога, треба ли религијску наставу почињати са катихизисом, или са библијском повесницом. Протестанти су то питање савладали. Они сматрајући св. Писмо, Библију, јединим извором вере наравно негују и у школи претежно библијску повесницу, ма да је већ Лутер захватио и у катихизис. У нашој православној цркви је то питање срећно решено одавна. Код нас верска настава почиње и у основној и у средњој школи са конкретумом, са библијском историјом, а на катихизис прелази касније. Но римокатоличка верска настава пати од тога. Узалуд су просвећени верски методичари, читава плејада, вапили: дајте нам Библију у школу! Нарочито је у другој половини XIX века била силна борба око тога у Немачкој, Аустрији и Француској. Најнапреднији катихетичар, почев од Hirschera око шездесетих година прошлога века, па до великих педагога Kehrein-Kellera, Förstera, и других многих проглашују безумљем мучити малу децу са систематским катихизисом, место да се с њима обрађује Библијска повесница и из ње да се извађају без системе верска и морална правила. Узалуд. Усталило се код њих мишљење, да је тридентински сабор једном за навек укалупио верске и моралне истине у сталне форме, у које се не сме дирати. Тако је њима постао катихизис упркос свим методичким разлозима сакросанктна књига. И дананас оне почињу наставу са катихизисом. У другом разреду основне школе наши римокатолици Хрвати имају тежак катихизис, а гимназијска верска настава такође им почиње већ у првом разреду са катихизисом. Тек касније уче библијску повесницу.

Јака група католичких катихетичара у Немачкој и Аустрији под вођством чувеног методичара Wilhelma Pichlera, а у Хрватској под предњачењем напреднога методичара професора Ferde Hefflera полако, али истрајно раде на реорганизацији верске наставе у томе правцу, да верска настава почиње са Библијом и може се предвидети, да ће њихово настојање имати позитивне резултате.

У најновије доба је учињен код њих огроман корак унапред. Прогледали су и ударили су правим путем. Раскрстили су са вековним традицијама, које су наставу спутавале, па данас траже, да се систематски катихизис уопште избаци из школе, а место њега да се заведе историјски катихизис. Словенци су у томе најрезолутнији. Они су без велике буке касирали из школе систематски и завели историјски катихизис. У Хрватској је поверено тројници најбољих методичара (међу њима и Heffler), да напишу историјски катихизис и већ су с радом готови. Али силна опозиција са жупником Коренићем на челу омела је досада увађање тога историјскога катихизиса у школе. Но без сумње ће та опозиција малаксати и историјски катихизис ће доћи до својих права. У најновије доба (1928. год.) је Wilhelm Pichler написао историјски катихизис за Немачку и Аустрију под именом „Katechismus der katholischen Religion“. Тај је катихизис издало Leo-друштво (друштво историјских катихетичара у Бечу) у Бечу и Лајпцигу. Али ни он није још званично примљен. Но на путу је, да добије кошију.

Овај је покрет замашан. Он је кадар потпуно реформисати верску наставу и од шаблоне начинити жив организам. Покрет је нов, а заталасао је већ цео методички свет. Врло брзо и снажно. Ко би се усудио пре двадесет-тридесет година устати против Белармина, Дехарбеа, Канизија! Данас се проглашава, да сви ти досада сакросанктни катихизисии спадају у историју.

Шта је то историјски катихизис? У чему је та велика новина? — Ево краткога одговора: Она се састоји у кидању са свима систематским катихизисима, а место њих се има дати катихизис изведен без системе из библијских прича онако, како су питања катихизичка у органској вези са дотичном библијском причом. То Немци зову Lehrstückkatechismus. Подлога је библијска повесница. После испричане библијске приче даје се примена на живот, а онда се из ње извлаче верске и моралне истине по питањима и одговорима, нумерисаним редом од почетка до

краја књиге. На пример: Исприча се методичка јединица о Каину и Авељу. Онда се даје поука и примена, а онда долазе питања: Шта је убијство? Смели се човек убити? Каква има убијства и т. д. Тако је у једној књизи и библијска повесница и катихизис.

Заступници историјскога катихизиса полазе са сасвим тачнога становишта, да је Божја реч, садржана у Библији, преча и светија од свих сабора и писаца катихизиса. Зато се њој има дати првенство и у школи и у животу. Катихизис уопште није нека света књига. Он није ни самостална књига, него је он само извод из Библије. Сасвим тачно! Деца учећи библијске приче у свима разредима, па и у најнижим, при ваљаџом методичком раду уче заправо увек поред Библије и катихизис, јер се из библијских прича увек морају изводити верска и морална правила, што је садржај катихизиса. Ако се друкчије ради, не ваља. Зашто се онда држати систематскога катихизиса, кад се он цео даје лепо и лако изучити уз реч уз библијску повесницу?

На први поглед се види, како су све то оправдане мисли. Наше је тврдо мишљење, да ће историјски катихизис победити, али да неће имати ни ову данашњу форму, коју јој даје Pichler, нити ће се морати трпати у њега све оно што је он у њега ставио. По нашем мишљењу примена се не може никада дати детету штампана у књизи. Правило можемо дати, али примену не. Примена је калемљење душе. Она је моментани усхит. Он зависи од тога, колико је вероучитељ кадар да загреје душу детињу, да је доведе у тај усхит. Хладна слова тога не могу учинити. То је исто онако, као кад бисмо дали деци штампану ексхорту на јеванђеље, да је читају, место да вероучитељ живом и одушевљеном речју заталаса религијски осећај у ученика и да га задобије за верску или моралну тезу.

Зато ће временом примена испасти из историјскога катихизиса и ставиће се на своје место: у катихезу, т.ј. у учитељев рад. А правило? Је ли потреба давати и истицати правило (догму у црквеној дефиницији или моралну максиму)? — Код уџбеника за библијску повесницу (без катихизиса) то је преко потребно, јер баш због тога правила и учимо библијску причу. Али нашто ће се истицати правило, кад оно долази у катихизичким питањима одмах после тога? То значи само понављати се и развлачити дечји интерес у настави, што је врло

погрешно, управо опасно, јер онда оде у трен ока онај усхит који хоћемо да изазовемо. Зато не спадају ни правило ни примења у историјски катихизис. Он ће дакле задржати своју карактеристичну особину: библијска прича (или какав други чланак у облику приче), а за њом изведена хришћанска наука по питањима и одговорима из саме приче без данашње системе. Дабогме, да ће се у избору библијских прича особито пазити на то, да се изаберу такве приче из старог и новог Завета на основу којих се може несистематски обрадити цео данашњи систематски катихизис. — Отпашће и разни Lehrstück-ови, јер на што нам тражити приче и чланке ван Библије, кад у њој имамо на претек велик избор најлепших прича? Најпосле верској настави је стало до тога, да деца уче верску грађу, те неће морати да занемарује библијску причу у корист читанке или од нас састављене приче и чланка.

Другу ће форму добити историјски катихизис и у погледу обима књиге. Ја сам о историјском катихизису писао пре кратког временна у католичком методичком часопису „Křšćanska škola“, те сам доста опширно навео и ту околност, да су католички, нарочито немачки уџбеници преопширни. Они управо болују од тога. Оно што они пружају, то је преобилно. Па ма да је храна најплеменитија, постаје шткодљива организму, ако се прекомерно узима. По католичкој терминологији учи на пр. дете о милости посвећујућој, спасавајућој и т.д. На што то! Што ће детету да зна теолошке диференцијације? Оно треба да зна, шта је Божја благодат, како она делује, како се добива, а како се она дели, то може интересовати само теолошке стручњаке. Таква преоптерећеност само може да историјски катихизис обрати у систематски, а то је оно што се хтело избећи.

Ево примера. Словеначки историјски катихизис је написан за први и други разред основне школе. А он садржи 104 стране ситног слога, од којих су 72 стране чист катихизис. Зар то није претерано? Још је горе код Pichler-а. Он је написао споменути историјски катихизис за виши ступањ немачких народних школа, а тај би одговарао нашим грађанским школама. (Pichler није хтео да концедира ни то, да се систематски катихизис избаци из „нижег и средњег ступња“ наша четири или пет разреда основне школе, а да се задржи у вишем ступњу). Но ма да су то већ зрелија деца, још су више преоптерећена него словеначки малишани првог и другог разреда. Pichler-ов кати-

хизис има 254 стране (!), 154 методичких јединица (!), дакле 75 јединица за годину дана (јер је књига писана за два разреда) и преко 450 питања. То су претерани захтеви од деце; то су управо Сциле и Харивде у настави, које ће се морати обићи и уклонити.

Како ће се наша православна верска методика држати према овој новини, према историјском катихизису? Свакако ако је та новина добра, мораће се и код нас запазити и усвојити, јер настава је, нарочито методичка наука, космополитска. Умови целог света умују и траже најзгоднији начин како да се детету даде знање и да му се у душу уцепи осећај, да му се створи душевно расположење. Погрешно би зато било, да се закопчамо пред напредним светом, ма он био и католички и протестантски. Што је добро, то је добро. Ми смо ето примили протестантске и католичке принципе у своју методику, јер су паметни. По целој нашој држави се, па и у верској настави, ради данас по Хербарт-Цилеровој методи, а она је протестантска. Религиозну наставу многи православни катихетичари раде по тз. Минхенској методи, а она је католичког порекла (увело ју је Минхенско удружење католичких катихетичара), па нам то ништа не смета. Грађа је: православна верска настава, а метод је најзгоднији пут, којим радимо. Што ћемо питати, ко је тај пут пронашао? Главно је, да је он добар. Мораћемо без сумње дакле и ми водити рачуна о историјском катихизису.

Но како код сваке новине човек мори бити обазрив, тако ћемо морати бити и ми у овоме питању. Наравно је, да не иде без претходне студије, без припремања терена. без претходне спреме рећи преко ноћ: кидајмо са старим, па заводимо ново! Нас очекује у најближим данима велик посао: имаћемо донети нову наставну основу према новом Школском Закону, по коме основно школовање траје осам година. Мислим, да нећемо одмах моћи завести у III. и IV. разреду историјски катихизис место систематскога, јер ми још нисмо за њега припремљени, нити довољно упознати с њим. Али могли бисмо увести ову поделу: I-разред библијску повесницу у најглавнијим цртама. У II. III. и IV. разреду се проширује библијска повесница према данас најпризнатијем начелу тзв. концентриских кругова. Поред библијске повеснице у III. и IV. разреду задржати досадањи систематски катихизис у лаком облику. У V. разред би

могла доћи Историја Цркве у сликама, да се деца упознају са најглавнијим догађајима из црквене прошлости. VI. би разред добио кратку литургику, да дете изнесе из школе основно разумевање црквених обреда. А у VII. и VIII. разред бисмо могли увести историски катихизис, који би тако у једној књизи пружио понављање библиске повеснице и катихизиса. Искуство би нам брзо показало да ли историјски катихизис има оне предности које му се приписују. А за то бисмо време наравно пратили развиће историскога катихизиса на страни, стецали бисмо искуства и нових видика што би се наравно онда и употребило у даљем изграђивању наше верске методике.

Осијек.

*Прошлойрезвиџер Александар Живановић,
гимн. професор.*